

Tiibeti ajalugu ulatub sajandite taha. 7. sajandil pani kuningas Songtsen Gampo aluse Tiibeti impeeriumile, millest kujunes tolaeegse Aasia üks võimsamaid riike. Tiibeti suurriik lagunes 9. sajandil ning hiljem on tiibetlaste alad olnud rohkem või vähem erinevate võimude vahel killustatud. 13.-14. sajandil kuulus Tiibet koos Hiinaga mongolite impeeriumi koosseisu, mida hiinlased tunnevad Yuani dünastia nime all. Kuna mongoli suurkhaanid võtsid vastu tiibeti budismi, siis oli Tiibet tänu vaimse õpetaja - ilmaliku patrooni suhtele eristaatuses.

Samasugune erisuhe kujunes ka 17. saj. keskel Hiina vallutanud mandžu (mongolite naaberriik Põhja-Hiinas) keisrite ning dalai-laamade vahel. Aastast 1720 kuni 19. saj. keskpaigani omas Hiinat valitsev mandžude Qingi dünastia Tiibeti üle teatavat mõju, Lhasas paiknes väike mandžu sõjaväeüksus ning Tiibeti staatust käsitleti Pekingi poolelt vasallriigina. 1911. aastal Qingi dünastia langes ning asendus Hiina Vabariigiga, Tiibeti vaatepunktist olid sellega erisuhted lõppenud.

13. veebruaril 1913 kuulutas XIII dalai-laama Tiibeti iseseisvaks. Kuni 1950. aastani eksisteeriski Tiibet sõltumatu riigina oma territooriumi, valitsuse, sümbolika ja seadusandlusega. Arendades küll kahepoolseid suhteid naaberriikidega, ei nõutanud Tiibet siiski teiste riikide ametlikku tunnustust ega pürginud rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks.

Hiina Vabariik Tiibeti iseseisvust ei tunnistanud, kuid kuni 1918. aastani kestnud iseseisvussõjas olid Tiibeti väed võidukad. Siseriiklike segaduste, kodusõja ja välisinterventsioonide keerises polnud hiinlastel jõudu

oma mõju Tiibeti üle kehtestada. Olukord muutus 1949. aastal, mil kodusõjast võitjana väljunud kommunistid kuulutasid välja Hiina Rahvavabariigi. Tiibet loeti automaatselt Rahvavabariigi osaks ja järgnenud sissetungi ees olid Tiibeti tehniliselt mahajäänud väeosad võimetud. 1951. a sunniti Tiibeti esindajaid alla kirjutama 17-punktilisele lepingule, millega tunnistasid HRV ülemvõimu, kuid mis lubas jätta puutumata Tiibeti senise poliitilise ja usulise süsteemi.

Kui algul püüdis Tiibeti valitsus eesotsas noore dalai-laamaga olukorrast lähtuvalt leida kommunistidega koostöö vorme, siis peagi sai selle lootuse petlikkus ilmsiks ning 1959. aasta 10. märtsil puhkes Lhasas laiaulatuslik rahvaülestõus võõrvõimu vastu. Ülestõusu verise mahasurumise ajal põgenes dalai-laama Indiasse, talle järgnes 80000 tiibetlast.

Käesoleva aasta märtsis puhkesid 1959. a ülestõusu aastapäeval Lhasas taas meeleavaldused HRV jäiga poliitika vastu, mis olid ajendatud tiibeti kultuuri ja eneseteadvuse süstemaatilise allasurumisest ning tiibeti rahva poliitilisest ja majanduslikust marginaalseerimisest. Meeleavalduste laine levis ruttu enam kui viiekümnesse paika üle kogu Tiibeti,

vaid Lhasas viis rahumeelsete demonstratsioonide korduv brutaalne laialiajamine provotseeritud rahvahulga märuli ja lõhkumiseni.

Rahutuste mahasurumise järel kujunenud olukord on endiselt pingeline ja murettekitav. Kõikjal tänavatel ja usukeskustes kontrollivad toimuvat erariides sõjaväelased ja julgeolekujõud. Inimeste igapäevane liikumine on piiratud ning traditsiooniliste usutoimingute läbiviimine takistatud. Kogu rahvas alates kooliõpilastest ja töökollektiividest kuni munkade ja nunnadeni on sunnitud osalema kultuurirevolutsiooni stiilis „patriootilise hariduse“ kampaaniates, kus avalikel koosolekutel tuleb kõigil hukka mõista „dalai kliki sepitsused Emamaad lõhestada.“ Mitutuhat inimest on seoses rahutustega vahistatud, kümned ja sajad jäljetult kadunud. Nagu üksikud vabakslastud tunnistavad, tuleb vahistatutel taluda rutiinset piinamist, nälga ja janu ning õiglast kohtupidamist pole loota.

Rahvusvahelise surve all kutsus Hiina pool avalikult dalai-laama eriesindajad mitteametlikke läbirääkimisi jätkama. Viimaste nõudmised kriisi leevendamiseks: julgeolekujõud peavad kloostritest lahkuma, tuleb lõpetada munkade ja nunnade sundimine „patriootilise hariduse“ kampaaniates dalai-laamast lahti ütlemata, poliitilistel põhjustel vahistatute vabastamine, kinnipeetute inimväärne kohtlemine ning rahutustes süüdistatutele õiglase kohtupidamise tagamine. Samuti peab maailma ajakirjandusel olema vaba pääs tiibetlaste aladele. 4. mail peetud kõnelustel jäid pooled kõigis küsimusis eriarvamusele, välja arvatud kõneluste jätkamise vajadus.

Valitud viiteid Tiibetiga seotud interneti lehekülgedele:

Central Tibetan Administration
(Tiibeti eksiilvalitsus)
www.tibet.net

Tibetan Solidarity Committee
www.stoptibetcrisis.net

Tibetan Centre for Human Rights and
Democracy (TCHRD)
www.tchrd.org

International Campaign for Tibet
www.savetibet.org

Phayul (Tiibeti uudisteportaal)
www.phayul.com/news

China's Tibet Information Center
www.tibet.cn

Eesti-Tiibeti Kultuuriselts
www.tibet.ee/etks

Kodanikeliikumine „Tiibet vabaks!“
www.tiibet.org

Budismi Instituut
www.budismiinstituut.ee

Hüüame:

Eesti keeles: Tiibet vabaks!

Võru keeles: Tiibet vabas!

Setu keeles: Tiibet vabast!

Läti keeles: Brīvību Tibetai!

Vene keeles: Свобода Тибету!

Inglise keeles: Free Tibet!

Malta keeles: Hellsien għal Tibet!

Tiibeti keeles: Bö gjelo!

བོད་རྒྱལ་ལོ།

Hiina keeles: Ziyou xizang!

自由西藏

Tiibeti toetustõrvik
Suurel Munamäel

17. mail 2008